

Грицевич А. І.
*аспірант кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування,*

Екологічний податок за викиди двоокису вуглецю у системі адміністративного права України

В Україні екологічний податок можна охарактеризувати як правовий інструмент, що поєднує фіскальну функцію з завданнями охорони довкілля. Відповідно до положень пп. 14.1.57 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України, екологічний податок визначається як загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року [9]. Таким чином, законодавець закріплює принцип, за яким забруднювачі навколишнього середовища повинні платити за негативний вплив на екосистеми. Вітчизняна дослідниця Т. І. Демчук слушно зазначає, що існування екологічного податку зумовлено необхідністю часткової компенсації шкоди довкіллю та економічного стимулювання підприємств до зменшення обсягів забруднень [4].

Екологічне оподаткування виконує важливу роль у системі адміністративно-правового регулювання довкілля. Зокрема, Ю. Я. Бунякова відзначає, що екологічний податок належить до базових елементів природоохоронної діяльності поряд зі зборами за спеціальне використання природних ресурсів [3].

Цікавою є і позиція вітчизняного науковця Г. Буканова, який звертає увагу, що екологічне оподаткування є частиною першої групи економічних інструментів державного регулювання у сфері охорони довкілля або ж фіскально-бюджетних заходів, до яких також відносяться екологічні платежі, збори та штрафні санкції за порушення екологічного законодавства. Через зазначені інструменти держава здійснює публічне управління в галузі довкілля, встановлює обов'язкові платежі, контролює їх сплату та спрямовує отримані кошти на екологічні програми. Принцип “забруднювач платить” фактично лежить в основі екологічного податку, адже саме цим принципом обґрунтовується покладення на підприємства обов'язку фінансово відповідати за завдану довкіллю шкоду [2].

Історичний досвід ЄС свідчить, що ще у першій програмі дій Європейського Співтовариства з охорони довкілля 1973 року було закріплено необхідність екологічних податків, пов'язуючи їх запровадження з принципом “забруднювач платить”. Україна, інтегруючись у європейський правовий простір, поступово імплементує згаданий підхід у власне законодавство [8]. Слід зауважити, що нормативно-правову базу екологічного податку в Україні становить, насамперед, Податковий кодекс України (далі – ПК України). Як вбачається зі змісту п. 240.1 ст. 240 ПК України, платниками екологічного податку є підприємства, установи та інші організації, у діяльності яких здійснюються викиди або інші форми забруднення довкілля. Законодавець

передбачив спеціальний механізм оподаткування викидів парникового газу CO₂. Згідно з п. 240.7 ст. 240 ПК України, якщо обсяги викидів двоокису вуглецю не перевищують 500 тонн на рік, суб'єкт господарювання не вважається платником цього податку. У разі ж перевищення річного обсягу викидів CO₂ понад 500 тонн, підприємство зобов'язане зареєструватися платником екоподатку, подавати податкову звітність та сплачувати податок за період, в якому сталося перевищення [9].

Така норма має на меті звільнити від оподаткування дрібні джерела викидів і зосередити контроль на великих забруднювачах, для яких фінансовий тягар податку стане відчутним стимулом до модернізації виробництва. Однак тут справедливим буде зазначити, що ставка податку на викиди CO₂ наразі є досить помірною (згідно з п. 243.4 ст. 243 вона становить 30 грн за тону) [9], проте очікується її поступове підвищення у контексті адаптації до європейських стандартів та запровадження механізму транскордонного вуглецевого регулювання (CBAM).

З погляду адміністративного права, екологічний податок на викиди двоокису вуглецю виступає інструментом державного примусу і стимулювання одночасно. Примусовий характер проявляється у встановленні законом обов'язку сплати податку під загрозою санкцій. Невиконання цього обов'язку тягне фінансову відповідальність. Податкові органи (які є органами публічної адміністрації) нараховують штрафні санкції та пеню відповідно до ПК України [5]. Однак справедливим буде підкреслити, що екологічний податок має стимулюючу функцію, оскільки економічно вигідніше зменшити викиди, ніж сплачувати за них значні кошти [7].

Важливо також зазначити, що сплата екологічного податку не звільняє забруднювача від інших екологічних обов'язків. Підприємства повинні також дотримуватися вимог дозвільної системи у сфері охорони довкілля (одержувати дозволи на викиди та скиди забруднюючих речовин, не перевищувати встановлені ліміти тощо). За відсутність дозволу або перевищення лімітів передбачена адміністративна відповідальність у вигляді штрафних санкцій. Відповідно до ст. 78 Кодексу України про адміністративні правопорушення, викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади або недодержання вимог, передбачених наданим дозволом, інші порушення порядку здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря або перевищення технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин та нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел під час експлуатації технологічного устаткування, споруд і об'єктів - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [6]. Таким чином, екологічний податок доповнює систему адміністративно-правового контролю. Поряд з адміністративними заходами (нагляд, санкції) держава застосовує економічний вплив на правопорушників.

Характеризуючи місце екологічного податку в системі права, варто відзначити його міжгалузеву природу. Формально він належить до податкового (фінансового) права, але за своєю метою та впливом тісно пов'язаний з екологічним правом та адміністративним правом. Адміністративно-правовий аспект проявляється у тому, що держава в особі уповноважених органів

(податкових, екологічних інспекцій тощо) адмініструє справляння цього податку, контролює правильність обчислення і своєчасність сплати. Органи публічної адміністрації також забезпечують цільове використання коштів екологічного податку, надходження спрямовуються до спеціальних фондів охорони довкілля і витрачаються виключно на фінансування природоохоронних заходів (модернізація очисних споруд, озеленення, моніторинг довкілля тощо) [1]. Такий підхід відповідає концепції відшкодування екологічної шкоди. Кошти, сплачені забруднювачами, мають працювати на відновлення природного балансу.

Підсумовуючи, екологічний податок на викиди двоокису вуглецю у сучасній українській правовій системі можна охарактеризувати як комплексний інструмент, що перебуває на перетині податкового, екологічного та адміністративного права. З точки зору адміністративного права сплата податку стимулює суб'єктів до правомірної екологічно відповідальної поведінки. Через механізм екологічного податку держава реалізує превентивну функцію (запобігання надмірному забрудненню) та караючу функцію (фінансове покарання за перевищення допустимого впливу на довкілля).

Список використаних джерел та літератури

1. Biriukov T., Bukharina L. Functional and intended purpose of the environmental tax in the waste management system. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*. 2023. Vol. 4, no. 26. P. 8–26. URL: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2023-4/26-01>

2. Bukanov H. Economic instruments for the implementation of state environmental policy. *Public administration aspects*. 2020. Vol. 8, no. 5. P. 5–12. URL: <https://doi.org/10.15421/152088>

3. Бунякова Ю. Екологічний менеджмент: конспект лекцій. Одеса: ОДЕКУ, 2018. 126 с. URL: <https://shorturl.at/HpLye>

4. Демчук Т. І. Основи екологічного оподаткування в Україні. *Фінансове право в умовах цифрової трансформації*: колект. монографія. Чернівці, 2021. С. 175–214. URL: <https://shorturl.at/kztiF>

5. Єременко І. О. Ціна вуглецю в Україні та практики використання надходжень від податку на CO₂. Київ: Екодія, 2021. 38 с. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/cina-vyhleciu-v-ukraini.pdf>

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-24): Кодекс України від 12.07.1984 № 80731-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/ed20250417#Text>

7. Мединська Н. В. Трансформація екологічного оподаткування в контексті інвестиційного забезпечення модернізації природоохоронної інфраструктури. *Інвестиції: практика та досвід: наук.-практ. журн.* 2022. № 4. С. 48–53. URL: <https://shorturl.at/S3KNC>

8. Микієвич М. М., Андрусевич Н. І., Будякова Т. О. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб. Львів: Львів. нац. ун-т ім. Ів. Франка, 2004. 258 с. URL: <https://shorturl.at/PqGr1>

9. Податковий кодекс України: від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20250401#Text>